

TÜRKÇEDE ÇİNCE KAYNAKLI GÖSTERİLEN BAZI KELİMELER ÜZERİNE

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

I. *çın*. 2. *inci*; 3. *kök*; 4. *tanrı*, 5. *tuğ*

1. *çın* “doğru, gerçek” (TS.. s. 303), S. G. Clauson (EDPT., s. 424), A. V. Gabain (ETG., s. 272), Osman Fikri Sertkaya (TD., S. 436/ 1988, s. 175), Mehmet ölmez (TDA. e. 4, s. 135; AY. HIK, s. 91), Zuhal Kargı ölmez (TDA., e. 5. s. 130) bu kelimeyi Çince kaynaklı göstermişlerdir. Gerçekten Çince hem anlam hem ses yönünden buna benzer *zhen* 真 kelimesi bulunmaktadır ki, bunun eski Çincedeki telâffuzu *çin* (TDA. c. 4, s. 135) olup “gerçek, doğru, açık” anlamına gelir (XHC., s. 1466). Şu aşamada bu kelimenin kökeni hakkında bir şey söylemek hiç de kolay değildir. Ancak meseleye daha dikkatli bakacak olursak bu kelimenin Çince kaynaklı olmadığını görebiliriz. Böyle düşünmemizde önemli iki neden vardır: 1. Divanu Lügati't-Türk'te *çın* şeklinde gördüğümüz bu kelime Çin kültüründen etkilenmemiş pek çok Türk boyunun şive ve lehçelerinde eskiden beri kullanılagelmiştir. Meselâ Clauson bunun eskiden Eu., Xak., Çağ. , Xwar., Kom. , Kıp, Osm. da *çın* şeklinde kullanıldığını kaydeder (EDPT., s. 424). Bu kelime bugün de Çuv. *ç'en* (ÇS.. s. 15), Tkm. *çın* (TDS.. s. 760), Az. *çın* (ATS., s. 207), TTü., Uyg., Özb., Kırg. *çın*, Kaz. *şın* şekillerinde kullanılmaktadır (TS., s. 303; KTLS., 302-303); 2. Prof. Dr. Osman Nedim Tuna bu kelimenin Sümercede de bulunduğunu tespit etmiştir. Onun keşfettiği Sümerce - Türkçe ses denklik kuralı (Sm. • Ş: Tk. • ç) na göre Türkçe *çın* kelimesi Sümerce *zi(d)* kelimesine tekabül etmektedir (STDTL, s. 12). Buradaki “d” sesi de “Sm. d/, • : Tk. n/, •” denklik kuralına göre Türkçedeki “n” sesine eşittir (STDTL., s. 15). Buna göre *çın* kelimesi Çince kaynaklı değil, Türkçe aracılığıyla Çinceye geçen Sümerce kaynaklı bir kelimedir.

2. *inci*. Bu kelime S. G. Clauson (EDPT., s. 944), G. Doerfer (TMEN. IV, s. 529), İsmet Zeki Eyuboğlu (TDES., s. 348) tarafından Çince kaynaklı olarak gösterilmiştir. Oysa bu S. G. Clauson'un da belirttiği gibi EU. *yinçü*, Xak. *yinçü*. Çağ. *inçü* / *inçi*, Oğ., Kıp. *cinçü*. Xwar. *yinçü* / *yünçü* / *yünçi*, Kom. *inçü*, Kz. *injü*. Özb. *inçu*, Kk. *xinji*, Kaz. *ence*, Kumk. *inçi*, Nog. *inci*, Az., Osm. *inci*, Tkm. *i:nci* / *xünci* biçimlerinde (EDPT., s. 944-945) eskiden beri kullanılagelen bir kelimedir. Moğolcada da *ençü* şeklinde bulunmaktadır (TMEN.IV. S. 529). Günümüzde bu kelime TTü., Az., Tat. *inci*; Bşk. *ınyı*; Kaz. *injüv*; Özb. *incü*; Uyg. *ünçe*; Tuv. *şinci*; Su. *üncü* / *öncü* (KTLS., s. 388-389; ÇTDS., s. 454-455), Çuv. *ençe* (ÇS.. s. 28) şekillerinde kullanılmaktadır.

inci nin Çince karakter şekli “zhenzhu 真珠” dur (XHC., s. 1467). Buradaki “zhen 真” karakterinin eski Çincedeki telâffuzu Pulleyblank'a göre *tşin* / *tşin*, Shogaito'ya göre *tşien* / *çin* (TDA. c. 4, s. 135) olup “hakikî, gerçek” (XHC., s. 1460) anlamına gelmektedir. Şu hâlde Çince “zhenzhu 真珠” kelimesi “hakikî inci, gerçek inci” demektir. Buradaki “zhen”nin anlamı “hakikî, gerçek” ise, geriye kalan “zhu” kelimesi “inci” demektir. *inci*'nin Çincedeki diğer bir şekli de zhenzhu 珍珠”dur (XHC., s. 1568). Buradaki *zhen* 珍 karakterinin anlamı ise “kıymetli, itibarlı” demektir. Bunda da *inci* kelimesine tekabül eden karakter yine “zhu 珠” dur. Bunun Türkçeye *yinçü*/*inçü*/*inci* şeklinde geçmiş olmasını izah etmek güçtür.

Prof. Dr. Osman Nedim Tuna *inci* kelimesini Sümerce - Türkçe ses denklik kuralı (Sm. • D : Tk. • y, ç) na göre Sümercedeki “nuzun” kelimesiyle karşılaştırmış ve bu kelimelerin aynı kökten olduğunu ileri sürmüştür (STDTL., s. 9). Eğer bu gerçekten böyle ise, (ki böyledir çünkü bu görüş pek çok Sümerolog ve Türkolog tarafından destek görmüştür) *inci* kelimesinin kaynağını Çince aramaya gerek yok demektir. Nitekim Çinli dilcilerin 1984 yılında yayımladıkları *Çincedeki Yabancı Kelimeler Sözlüğü* adlı bir kitapta *inci* kelimesi Türkçe kökenli olarak gösterilmiştir (HWC., s. 404). Bana göre bu kelime Çinceye şu iki

yolla geçmiş olabilir: 1. Çinliler Türkçeden *inci* < *inçü* < *yinçü* kelimesini parçalayarak sadece ikinci hecesi olan *çü* yü almış, bunu daha sonra “hakikî, gerçek, kıymetli” anlamına gelen diğer kelimelerle pekiştirerek benimsemiş olmalılar. 2. Türkçedeki *y* → *c* ses değişmesi sonucu meydana gelen *cinçü* (EDPT., s. 945) ya da *cençü* kelimesi Çinceye ahenk tercümesiyle aktarılmış olabilir. Rusçadaki *cemçug* (KTLS., s. 389), Yakutçadaki *çümçüük* (TYS.. s. 128) kelimesi bunu destekler niteliktedir.

3. kök “sazı kurmaya yarayan burgu, kulak” (TS. 2, s. 908). Bu kelimenin diğer şekli *köğ/küğ* olup eskide “şarkı, türkü, melodi, motif, hava, nağme, müzik, şiir, nazım” anlamlarına gelirdi (EUTS.. s. 76; T. Tekin, s. 183; HŞT.. s. 109). Görüldüğü gibi, kelime anlamı değişmiştir. Sir Gerard Clauson (EDPT., s. 709), A. von Gabain (ETG., s. 282), G. Doerfer (TMEN. IV, s. 531) bu kelimeyi Çince kaynaklı göstermişlerdir. Doç. Dr. Mehmet Ölmez’in “Uygurca Xuanzang Biyografisindeki Çince Alıntılar”la ilgili yaptığı bir liste (bkz. TDA., cilt 4, s. 109-143)de de bu kelime Çince sözcükler arasında yer almıştır. Bazı Çinli Türkologlar da bu görüştedirler (TT. S. 12. s. 16). Ancak söz konusu kelimeyi Çince karakterlerin ifade ettiği anlam ve tarihi kayıtlara göre ele alacak olursak söylenenlerin aksine bir durumla karşılaşırız. Bugün Türk lehçelerinde “şarkı, hava, nağme, melodi” anlamlarına gelen *küy* (UTİL 4, s. 716; KS. 2, s. 543) kelimesinin Çincedeki karakter şekli “qu 曲” (XHC., s. 946) olup bunun eski Çincedeki telâffuzu “k’iok/k’iwok” (EDPT., s. 709; ETG.. s. 282), bugünkü Çincedeki telâffuzu “qü” (XHC., s. 946)’dür. İlginç olan odur ki, bu karakter eski Çince “eğri, dolambaçlı” anlamına gelmektedir (Qi Chongtian. s. 305). Yani Qi Chongtian’in eski Çince kaynaklardan naklettiği bu karakterin “şarkı, melodi, makam ya da vezin” anlamı bulunmamaktadır. Bu karakter bugünkü “vezin, şarkı, nota” (XHC., s. 946) anlamlarını daha sonraki dönemlerde kazanmış olmalıdır. Bunu Xiandai Hanyu Cidian (Çağdaş Çin Dilinin Sözlüğü) adlı sözlükteki “qu 曲” karakterine verilen açıklamadan anlıyoruz. Bu karakter sözlükte şu şekilde açıklanmaktadır: “Güney Song ve Jin döneminde ortaya çıkıp Yuan döneminde moda olmuş bir çeşit vezin şeklidir. Halk şarkılarının etkisiyle oluşmuştur. Cümle ve kelimelerin kullanımı daha canlı olup çoğu kez konuşma dili kullanılır. Vezinler konuşma diline daha da yaklaştırılır. Bir şarkı bir kişi tarafından da söylenebilir, bir kaç şarkıdan bir bölüm (takım) oluşturulabilir, birkaç bölümden bir tiyatro eseri de yazılabilir” (XHC., s. 946). Bu açıklamadan “qu 曲” karakterinin “vezin, şarkı” anlamlarını Güney Song (1127 - 1279) ve Jin dönemi (1115-1234)’nde kazandığı, Yuan dönemi (1206-1368)’nde yaygınlaştığı anlaşıyor. Oysa yazımı 1077’de tamamlanan Divanü Lügati’t-Türk’ta “köğ” kelimesi “şiirin vezni, aruzu, ırın ölçüsü, ırlamakta sesin yükselip alçalışı olarak izah edilmiştir (DLT. III., s. 131). Kaşgarlı Mahmut kelimenin fiil şekli için *Er köğledi* cümlesini örnek göstermiş ve bunu “Adam ırladı, teganni etti; adam ırlarken birtakım ezgiler çıkardı” şeklinde açıklamıştır (DLT., III, s. 301). Bundan anlaşıyor ki, Çince “qu 曲” karakteri “vezin, şarkı” anlamını kazanmadan önce Türkçede “köğ” kelimesi vardı ve “şiirin vezni, şarkı, şarkının melodisi, şarki söylemek” gibi anlamlara gelmekteydi.

Eğer meseleyi Çinlilerle Türklerin müzik ilişkileri yönünden ele alacak olursak durum daha net bir şekilde ortaya çıkar. Han sülâlesi (M. Ö. 206 - M. S. 220) elçisi Zhang Qian’in Doğu Türkistan’a yaptığı geziden sonra Orta Asya milletlerinin müziğinin Çin’e ulaşmaya başladığı, Tang sülâlesi dönemi (M.S. 618-907)’nde ise Çin müziği üzerinde büyük etki yarattığı, Çin sarayında Orta Asya müziği temelinde orkestra ve askeri bandoların kurulduğu, Çin müziğinde makamların oluşturulduğu “Han-shu. Doğu Halkları Hakkında Kayıtlar”, “Sui-shu. Müzikle İlgili Kayıtlar”, “Eski Tang-shu. Müzikle İlgili Kayıtlar” gibi Çin tarih kaynaklarında kaydedilmiştir. Bu konuda Çinli tiyatro araştırmacısı Wang Guowei’in şu ifadesi dikkate değerdir: “Çin ile Batı bölgeleri arasındaki ulaşım geliştikten sonra Kuçar, Hindistan, Sogd, Buhara ve diğer ülkelerin müzikleri de Çin’e girmiştir. Sui, Tang sülâlelerinden itibaren yayılan Kuçar müzikleri bugüne kadar kesintisiz kullanılmaktadır”

(Muhemmet Isa. s. 371-372). Çinli müzik araştırmacısı Li Yong da bu görüştedir. O bunun için Tang dönemi şairlerinden Yuan Zhen'in şu şiirini örnek gösteriyor:

*Oldu Gur¹larca süslenmek kadın kızların meşguli,
Büyük maharet sayıldı çalmak sazı Gurlar gibi.
“Simurg ateş”in melodisi ezgiyle okunsa eğer,
Ruhu okşar haz verip “Yeni Bahar Makamı”²
Ata Gurlar gibi binmek, süs takı, dil öğrenmek,
Oldu çılgın bir moda bu elli yıldan beri*

(Lİ Yong. s. 77-78)

Yine Tang sülâlesi şairlerinden Wang Jian'in “Liang Zhou'ya Seyahat” adlı şiiri de yukarıdaki durumu doğrulamaktadır. Şiir şudur:

*Şafak sökerken duyup horozun öten avazını,
Şehr-i Loyang'da herkes öğrenir Hu sazını*

(Turgun Almas, s. 323).

Bu dönemde Çinliler batı memleketlerinin müziğini öğrenirken her hâlde “köğ” kelimesini de öğrenmiş olmalıdırlar. Uygur bilim adamı Arslan Abdullah da bu görüştedir (TT. S. 12, s; 22).

Köğ kelimesinin eskiden olduğu gibi (EDPT., s. 709) bugün de “melodi, hava, vezin, ezgi” gibi anlamlarda Uyg. Özb. Kaz. *küy* (ÇTDS., s. 122), Kırg. *küü* (KS. 2, s. 543), Az. *kök* (ADIL.III. Cilt, s. 103), Şor. *kög* (ŞS., s. 55), Bşk. *Küy*; Tat. *köy* (KTLS., s. 320-321), Çuv. *keve / kiv* (ÇS., s. 72; TDA., c. 5, s. 221), Alt. *küze* (T. Tekin, s. 183) şekillerinde kullanılmakta olması bunun Çince kaynaklı olmadığını gösteren bir başka durumdur. *kög/küğ* kelimesinin ayrıca Uyg. *küylemek* “şarkı veya şiirle övmek, methetmek” (UTİL., 4, s. 718), Kırg. *küülü-* “akort etmek”, *küü tart-* “bir melodi çalmak”; *küügö kel-* “akort edilmiş olmak, canlanmak, kızışmak” (KS. 2. s. 543), Bşk. *Küylet-* “şarkı söylemek” (TDEAD VIII, s. 102), Az. *kök etmek* “sazlamak, hazırlamak” (ADIL, III. cilt. s. 103), TTü. *köklemek* “(sazı) kurmak” (TS. 2., s. 908) gibi fiil ve deyim şekilleri de mevcuttur. *kög* kelimesi Moğolcaya *kög* (TMEN. IV, s. 531), Farsçaya da *kuk* şeklinde geçmiştir (TS. 2., s. 908). Altay Türkçesinde *kojon* “şarkı, türkü” (HŞT., s. 41) kelimesinin de *kög/küğ* kelimesiyle aynı kökten olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte yine Eski Uygurcada “övmek, methetmek, yüceltmek” anlamına gelen *kökeddür-* (AY. IIIK., s. 100), *kögüdmük* (EUTS., s. 76) fiili bulunmaktadır ki, bunun söz konusu *kög* kelimesiyle aynı kökten olup olmadığı araştırılmaya değerdir (krş. Uyg. *küylemek* “Övmek, methetmek”). G. Doerfer de Moğolcada “övünme” anlamına gelen *köger* kelimesinin bulunduğunu ve bunun Türkçe kaynaklı olduğunu kaydetmektedir (TMEN. IV. s. 531). Prof. Dr. Feridun Celilov Ermenicede “övgü” anlamına gelen “govk” kelimesinin bulunduğunu ve bunun *gu* ailesinden olduğunu kaydeder (TDEAD VII, s. 47). Aynı müellifin naklettiği bir bilgiye göre buradaki *gu* ailesi “ses, gürültü yapmak, bağırış, yüksek sesle konuşmak, şarkı söylemek, şarkı söyleyen, haber, dedikodu, işitme, ateş ve yanmak” anlamlarıyla dallanmıştır (TDEAD. VII. s. 38). Eğer bunlar arasında bir ilişki kurabilirsek iddiamız bir kere daha kanıtlanmış olacaktır.

4. tanrı. Türkçede bu kelimenin *tingır, tıngır, tengri, tengere, tangara, tangrı, tanrı* (TES., s. 641); *teengir, tengir, denger* (ÇTDS., s. 280 - 281) gibi söyleniş biçimleri vardır. Çince de anlamca ve sesçe buna benzer “tian 天” kelimesi mevcuttur ki, şu anlamlara gelmektedir: “1. Gök. 2. Yüksekte bulunan. 3. Bir gece gündüz, yani 24 saatlik zaman dilimi, bazen özel olarak gündüzü gösterir. 4. Bir günün belirli bir zaman dilimi. 5. Mevsim. 6. Hava. 7. Doğal. 8. Doğa. 9. Hurafî insanlara göre tabiat dünyasının hâkimi, yaratan. 10. Hurafî insanlara göre tanrı ve meleklerin bulundukları yer” (XHC., s. 1 131). *Tanrı* ve “tian 天”

¹ Gur. Çince Hu kelimesidir. Çin kaynaklarında Kuzeydeki Hun, Türk, Moğollar ve Çin'in batısındaki halkların genel ismidir.

² Bu mısra yazıda atlanmıştır. Bunu diğer kaynaklardan yararlanarak ekledik.

kelimelerinin anlam ve ses bakımından yakınlığı bunların kaynağı hakkında çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Örneğin, Mehmet Ölmez'in naklettiği bir kayda göre Klaproth *tangri* kelimesini Çince kaynaklı göstermiş ve bunun Çince “tian li 天理”den geldiğini ileri sürmüştür (TDA., c. 5, s. 227). Oysa *tanrı* kelimesi Sümerce kökenlidir (Bkz. EDS., s. 198; STDTI., s. 21; TDES., s. 641). Çinliler bu kelimeyi Hunlardan “chengli”, “tenggeli” (HWC., s. 65) şeklinde almışlardır. Yukarıdaki ipucundan anlaşıldığı üzere, Çinliler daha sonra bu kelimenin ilk bölümünü Çince var olan “gök” anlamındaki “tian 天” kelimesiyle değiştirmiş, ikinci bölüm olan “ri” yı ise aynen muhafaza ederek “li 理” (Çince bunun örnekleri çoktur) ile ifade etmişlerdir. Daha sonraki aşamada ise kelimenin ikinci bölümü “li 理”yi atıp sadece “tian 天” bölümünü benimsemişlerdir. Böylece Çince aslında “gök” olmak üzere pek çok anlama gelen “tian 天” kelimesi “tanrı” anlamını da kazanmış, anlamca daha da zenginleşmiştir. “tian 天” kelimesinin anlamlarının sıralanmasında “tanrı” anlamının en sonda verilmesi de bunu göstermektedir.

5. *tuğ* “bayrak, sancak”. Sir Gerard Clauson (EDPT., s. 464), A. Von Gabain (ETG., s. 302), G. Doerfer (TMEN. IV, s. 543), İsmet Zeki Eyuboğlu (TDES., s. 669), Mehmet Ölmez (TDA. c. 4. s. 117, AY. IIIK., s. 117) bu kelimeyi Çince kaynaklı göstermişlerdir. Çinli Türkologlar da bu görüştedirler (TT., S. 12, s. 17). Bu kelime Türkçede çok eskiden beri kullanılagelen bir kelimedir. Orkun yazıtlarında *bayrak* kelimesi yokken *tuğ* kelimesi vardı (ETY, s. 869). Clauson'un verdiği bilgiye göre bu kelime eskide Mo. *tuğ*, Uyg. *tuğ*. Xak. *tuğ*, Kom. *tow* şekillerinde kullanılmıştır (EDPT., s. 464). Bugün de bu kelimenin Şor. *tug* (ŞS., s. 118), Tkm. *tug* (TDS., s. 659), Uyg. *tuğ*, Kaz. *tuw*, Kırg. *tu*, özb. *tuğ*, Tat. *tuw*, Tuv. *tuk* şekilleri mevcuttur (ÇTDS., s. 274-275). *tuğ* kelimesinin Çincedeki şekli “du 燾olup, bunun bugünkü telâffuzu “dào” (XZ, s. 82), eski Çincedeki telâffuzu “d'ok /d'unk” (TDA., c. 4, s. 117) dur. Eğer meseleye Çince karakterlerin ifade ettiği anlam bakımından yaklaşacak olursak, söz konusu kelimenin Çince kaynaklı olmadığı ortaya çıkar. “dao 燾” karakterinin üst bölümünü teşkil eden “dû 毒” karakterinin anlamı “zehir”dir. Bu karakter aynı zamanda “zehirli, keskin, şiddetli” anlamlarına da gelmektedir (XHC., s. 265). “dao 燾” karakterinin alt bölümünü teşkil eden “xian 縣” karakterinin ifade ettiği anlam ise “vilâyet, muhtar bölge ve şehir yönetimine bağlı idarî birimdir”, yani “ilçe”dir. (XHC., s. 1250). Ancak kelimenin alt bölümündeki “xiân 縣” karakterinin sağ bölümünü oluşturan “xi 系” karakterinin “insanı ya da bir şeyi bağladıktan sonra yukarıya doğru kaldırmak veya aşağıya doğru indirmek” (XHE., s. 1235) anlamı vardır. Görüldüğü gibi, *tuğ* demek olan Çince *du 燾* karakterini oluşturan öğelerin anlamları *tuğ* / bayrak ile ilişkili değildir. Bütün bunlar kelimenin kaynağım başka yerden aramamız gerektiğini göstermektedir.

Clauson *tuğ* kelimesini açıklarken “krala ait bir amblem, yani aslında davul ya da sancağın bazı türleridir; ilk dönemlerde bunun hangi anlama geldiğini kestirmek kolay değildir. Kaşgarlı Mahmud'a göre, sancak bir ipek bayraktı (Çin'den alındığında kuşku yoktur), ama geleneksel Türk bayrağı bir at kuyruğu ya da bir demet at tüyünden olurdu. Çince *tu* 'sancak, bayrak'dan geldiği kuşkusuzdur” demektedir (EDPT., s. 464). İsmet Zeki Eyuboğlu da “Tuğ, Çin. *tug* (kıl, kıldan örülü bayrak, im, belirti, tüy)'dan *tuğ*...” şeklinde izah ederken *tuğ* ile *tüy* / *tük* kelimesi arasında bir ilişki kurmaktadır (TDES., s. 669). Ancak her iki müellifin önce kelimeyi Çince kaynaklı gösterip, ardından bunu Türkçe *tüy* / *tük* ile ilişkilendirmeye çalışması çelişkilidir. Bana göre *tuğ* un kaynağı Sümercede “kumaş, kumaş parçası” anlamına gelen *tug* (SDG., s. I I) kelimesidir. Etilere de verilmiş olan bu kelimenin (EDS., s. 203) milâttan çok önceleri Türklere ve Türklerde “bayrak” anlamını kazandıktan sonra da Çinlilere geçmiş olması muhtemeldir. Beni böyle düşünmeye sevk eden nedenler: a. Çince “dao /d'uok 燾” karakterinin “bayrak, sancak” anlamıyla mantıklı ilişkisinin kurulamayışı ve Çince sözlüklerde “dao /d'uok” karakterinin “Eskide ordudaki büyük bayrak”

şeklinde açıklanmasından başka herhangi bir ek izah verilmemiş olmasıdır. Oysa Çincedeki diğer "bayrak" anlamına gelen "qi 旗 ya da qizi 旗子" karakteri "ipek, kumaş, kâğıt gibi malzemeden yapılan kareli, dört köşeli ya da üç köşeli işarettir, direğe veya duvara asılır" şeklinde izah edilmektedir (XHC., s. 896). b. Sümerlerin milâttan 1800 yıl önce tarih sahnesinden çekilmiş olmaları, dolayısıyla Çinlilerle herhangi bir temasının bulunmayışıdır. c. Bayrağın kıl ya da tüy değil, kumaşla ilgili olması gerektiği düşüncesidir.

Hulâsa olarak şunu söylemek mümkündür: Eski Türkçe döneminde çeşitli siyasî, dinî ve ticarî sebeplere bağlı olarak Çince den Türkçeye yüzlerce kelime geçmiştir. Bu bir gerçektir, ancak araştırmacılar nedense Çinceye benzeyen kelimeleri üzerinde fazla durmadan hep Çinceye mal etmektedirler. Örneğin, Mehmet Ölmez'in listesinde Çince kökenli olarak gösterilen 196 kelime olup, bunların arasında *b'ak* "ak, beyaz", *pak* "bahşi", *po* "bez", *d'ok* "tuğ", *kap* "kap", *k 'iuk* "küy", *su* "su", *yang* "şekil, tarz", *çın* "doğru, gerçek" gibi kelimeler bulunmaktadır. A. Von. Gabain'in sözlüğünde Eski Türkçeye ait 108 kelime Çince kaynaklı gösterilmiştir (ETG., s. 255-313) ki, bunlar arasında *bahşi*, *burhan*, *çın*, *inçü*, *kap*, *küg*, *tuğ*, *yang* (şekil, tarz) gibi kelimeler vardır. Bunlardan *çın*, *inci*, *köğ*, *tuğ* yukarıda ifade ettiğimiz gibi Çince kaynaklı olmayabilir. *ak*, *beyaz* kelimeleri üzerindeki çalışmalar *ak* kelimesinin Türkçe (TDEA., s. 146), *bez* kelimesinin Hint - Avrupa dil ailesinden olduğunu göstermektedir (TDES., s. 87). *bahşi* kelimesinin kaynağı ise tartışmalıdır (EA I, s. 146). *kap* kelimesi ise Türk ve Hind - Avrupa dillerinde ortak bir kelimedir (TDES., s. 373). Su kelimesi de Türkçedir (TDEŞ.. s. 612). Yani Çince de Türkçeden ve diğer dillerden alınan pek çok alıntı vardır. Çinceye benzeyen her kelime Çince kaynaklı değildir. .

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR:

ADİL: Azerbaycan Dilinin İzahlık Lugati. Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Nesimi Adına Dilcilik İnstituti Elm Neşriyatı, Baki. 1983.

Qi Chongtian. Akustik Seslerin Etimolojik Lugati. Chongqing Neşriyatı. 1997.

ATS. Sayfetin Altaylı. Azeri Türkçesi Sözlüğü. İstanbul. 1994.

AY. IIIK.: Mehmet Ölmez. Altun Yaruk III. Kitap (5. Bölüm). Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: I. Ankara. 1991.

DLT. III: Kaşgarlı Mahmut. Divanü Lûgati't- Türk. Tercüme Eden: Besim Atalay. Türk Dili Kurumu Yayınlan: 523, Ankara. 1986.

ÇS.: İl. Paxçonen. Çuvaş Sözlüğü. İbrahim Horoz Basımevi. İstanbul. 1950

ÇTDS.: Çin'deki Türk Dilleri Sözlüğü. Milletler Neşriyatı. Pekin. 1990.

EA.: Ord. Prof. Dr. M. Fuat Köprülü. Edebiyat Araştırmaları I. Ötüken. İstanbul, 1989.

EDPT.: Sir Gerard Clauson. An Etymological Dictionary pre - Thirteenth Century Turkish. Oxford. At the Clarendon press, 1972.

EDS.: Edgar H. Sturtevant, Eli Dili Sözlüğü. Amerika Yale Üniversitesi. Türkçeye çeviren: - Milnir B. Çelebi. İstanbul. Horoz Basımevi. 1946.

EUTS.: Prof. Dr. Ahmet Eaferoğlu. Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü. 3. baskı. Enderun Kitab Evi.1993.

ETG.: Anna Von Gabain. Eski Türkçe'nin Grameri. Çev: Mehmet Akalın. Türk Dil Kurumu Yayınlan: 532. Ankara. 1988.

ETY.: Hüseyin Namık Orkun, Eski Türk Yazıtları. Türk Dil Kurumu Yayınlan. Ankara. 1987.

HŞT.: Hikmet Dizdaroğlu. Halk Şiirinde Türler. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara. 1969.

HWC.: Hanyu Wailai Cıdıan (Çincedeki Yabancı Kelimeler Sözlüğü). Shanghai Cishu Chuban She. Shanghai. 1984.

Mehmet İsa: Dramaning Peyda Boluşı ve Terekkiyi Toğrisida. "İlmi Makalılar Toplimi". Şincang Helk Neşriyatı, Urumçİ, 1995.

KS.: Prof. K. K. Yudahin. Kırgız Sözlüğü. Türkçeye Çeviren: Abdullah Taymas. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara, 1994.

KTS.: Kamuk Türkçesi Sözlüğü. Tercüme: Hasan Oraltay. Doç. Dr. Nuri Yüce. Saadet Pınar, İstanbul, 1984.

KTLS.: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü. Kültür Bakanlığı 1 1371. Kaynak Eşerler/ 54.

Li Yong: Uygur Klasik Müzika Sen'itining Yırak Ötmüş İktisad - Medeniyet ve Etnik Asası. Miras. 1994, Sayı: 3.

SDG.: Prof. Dr. Mebrure Tosun, Prof. Dr. Kadriye Yalvaç. Sümer Dili ve Grameri. I. Cilt, Sümerceden Örnekler. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1981.

ŞTDTI.: Dr. Osman Nedim Tuna. Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara. 1990.

ŞS.: N. N. Kürpeşko Tannagaşeva • DOÇ. Dr. Şükrü Halûk Akalın. Şor Sözlüğü. Türkoloji Araştırmaları. Ankara. 1995.

XHC. Xiandai Hanyu Cidian (Çağdaş Çin Dilinin Sözlüğü). Shangwu Yinshu Guan. Beijing. 1986.

XZ.: Xinhua Zidian. Shangwu Yinshu Guan, Beijing. 1990.

TDA.: Türk Dilleri Araştırmaları, Cilt 4. Simurg. Ankara. 1994.

TDEAD.: Karl H. Menges. "Güney Sibiry Türk Şiveleri". (Çev: Günay Karaağaç), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. IIIV. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir. 1994.

TDES: İsmet Zeki Eyüboğlu. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Sosyal Yayınları. İstanbul, 1995.

TDS: Türkmen Dilinin Sözlüğü. Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyasının Neşriyatı. Aşgabaç 1962.

TMEN IV: Gerhard Doerfer. Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen. Band IV, Franz Steiner Verlag GMBH. Wiesbaden, 1975.

TS: Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu, Ankara. 1988.

Turgun Almas. Uygurlar. Şincang Yaşlar - Ösmürler Neşriyatı. Urumçi. 1989.

T. Tekin: Prof. Dr. Talât Tekin. XI. Yüzyıl Türk Şiiri (Divanü Lugatit-Türk'teki Manzum Parçalar). Türk Dil Yayınları. Ankara, 1989.

TT: Arslan Abdulla. "Uygur Tilidiki Atalmış Henzuçe Sözler Toğrisida Mulahize". Til ve Tercime. Sayı: 12. Urumçi, 1987. s. 16-24.

TYS: Yuriv Vasliev (Cargıstay). Türkçe - Sahaca (Yakutça) Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları: 621. Ankara. 1995.

UTİL: Uygur Tilining İzahlık Luğıtı. 4. Milletler Neşriyatı, Beijing 1994.

Az. : Azerice

Bşk.: Başkurtça

Çag.: Çagatayca

Çuy.: Çuvaşça

Eu: Eski Uygurca

Xwar.: Harezmece

Kaz.: Kazakça

Kırg.: Kırgızca

Kıp.: Kıpçakça

Kom.: Komanca

Kumk.: Kumukça

Kk.: Karakalpakça

Mo: Moğolca

Nog.: Nogayca

Su.: San Uygurca
Şor.: Şorca
Osm.: Osmanlıca
Özb.: Özbekçe
Tat.: Tatarça
TUV.: Tuvaca
Tkm.: Türkmençe
Ttü.: Türkiye Türkçesi

“Türkçe’de Çince Kaynaklı Gösterilen Bazı Kelimeler Üzerine”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, T.D.K., Sayı. 7, Ankara, 1999, ss. 193-204